

ישיבת הכותל - ירושלים

שיחת הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת כי תבוא תשס"ד

"מי יאמר לו מה תעשה" - האדם!

יפריעו לנו לעבוד את ה'. זהו שאמרה המשנה בקיצור נמרץ: "כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר, וכל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני" (אבות פ"ד מ"ט). זוהי המשמעות של הברכה והקללה שבתורה, ואין הן עצם השכר עבור שמירת המצוות או העונש עבור בטולן.

ואולם כל זה נכון רק לגבי הצדיקים. הרשעים, לעומת זאת, מקבלים באמת את שכרם כבר כאן בעוה"ז, כפי שכתוב בסוף פרשת ואתחנן: "וידעת כי ה' אלקיך הוא האלקים, הא-ל הנאמן שְׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֲסֵד לְאֶהֱבָיו וְלִשְׂמֵרֵי מִצְוֹתָיו לְאֵלֶיךָ דֹר" (דברים ז, ט). לאוהביו אין הקב"ה ממחר לשלם את שכרם. השכר שלהם מתעכב לפעמים "לאֵלֶיךָ דֹר". אנו חיים היום בזכות אברהם יצחק ויעקב. אם היה ה' משלם להם מיד את כל שכרם, לא היה לנו ממה לחיות... לעומת זאת לרשעים הקב"ה משלם מיד, "ומשלם לְשֹׁנְאָיו אֶל פְּנֵי הָאֱבִידִים, לֹא יֵאָחֵז לְשֹׁנְאָיו, אֶל פְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁלַח" (שם, ט). הקב"ה משלם לרשע את שכרו עבור מעט המצוות שעשה כבר כאן בעולם הזה, כדי להאבידו מחיי עולם הבא. נשאלת השאלה: איפה הצדק? בשלמא על העבירות מגיע באמת לרשע עונש. אבל מעט המצוות שעשה, למה לא יקבל עבורן "קצת" עוה"ב, כמו שהצדיק מקבל עוה"ב על המצוות שעשה? התירוץ, כמדומני, כתוב בפסוק: "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון". ה' מספק לכל אחד את רצונו. הצדיק שכל רצונו הוא רוחניות ודבקות בה', מקבל את שכרו בזה שיבוא לעוה"ב ויזכה שם לשפע רוחניות, שפע דבקות בה', הכרת ה' ועוד. והרשע, שכל תאוותו היא עניני עולם הזה, מקבל את שכרו כפי שאיפת לבו. אמנם הנאת עוה"ז קטנה לעומת הנאת עולם הבא, אבל מה אפשר לעשות, זה מה שהוא בחר. הוא בחר להיות שקוע בגשמיות, ועל כן הוא מקבל את שכרו במטבע גשמית. הקב"ה משלם אם כן שכר לכל אדם עבור המצוות שעשה, גם לצדיקים וגם לרשעים. אבל האדם הוא זה ש"מכתיב" כביכול לקב"ה באיזו "מטבע" לשלם לו את שכרו. במטבע גדולה של עולם הבא, או במטבע קטנה של עולם הזה.

האדם קובע כיצד ינהיג הקב"ה את הבריאה

דַּבְּרֵנוּ בַּשְּׁבִיעִי שֶׁעָבַר עָלֵינוּ כִּי שֶׁהַקֶּבֶ"ה הוּא מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ; וְלֹא סַתֵּם מֶלֶךְ, אֲלֵא מֶלֶךְ בְּלִתי תְּלוּי בַּמִּשְׁרָתִים אוּ בַּפְּקִידִים, שִׁיכּוֹל לַעֲשׂוֹת לְבָדוֹ כָּל אֲשֶׁר יִחְפוֹץ. רַק כּוֹחוֹ פּוֹעֵל בְּעוֹלָם, הוּא לְבָדוֹ מִחֲלִיט וְהוּא לְבָדוֹ פּוֹעֵל. הַסְּבִירָנוּ שֶׁעֲבֹדָתָנוּ בְּיוֹם רֵאשִׁית הַשָּׁנָה הִיא חִיּוּק הַהִכָּרָה בְּעֵינֵינוּ, זֶה וְזֶהוּ תוֹכֵן בְּרַכַּת קְדוּשַׁת הַיּוֹם שֶׁל תְּפִלַּת רֵאשִׁית הַשָּׁנָה, הִיא בְּרַכַּת "מְלִכוּיּוֹת".

האדם קובע באיזו "מטבע" יקבל את שכרו עבור המצוות שקיים

התורה אומרת בפרשתנו: "והיה אם שמוע תשמע בקול ה' אלקיך... ובאו עליך כל הברכות האלה וְהִשְׁיִיגְךָ" (דברים כה, א-ב). אם רק נשמע בקול ה' ונקיים את מצוותיו, מבטיחה לנו התורה טובות רבות: "ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה, ברוך פרי בטנך ופרי אדמתך ופרי בהמתך... יתן ה' את איביך הקמים עליך נגפים לפניך.. יצו ה' אתך את הברכה באסמך ובכל משלח ידיך... יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים... והיית רק למעלה ולא תהיה למטה", ועוד ועוד, כפי שמפורט בפסוקים.

והנה אמרו חז"ל: "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא" (קדושין לט, ב). כלומר, הקב"ה אינו משלם שכר עבור קיום המצוות בעולם הזה, אלא רק בעולם הבא. מדוע? יש שפרשו, מפני שהשכר המגיע עבור שמירת המצוות הוא כל כך גדול, עד שהעולם כולו על כל הנאותיו אינו מספיק כדי לשלם בו אפילו שכר מצוה אחת, כפי שאמרו חז"ל: "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי עולם הזה" (אבות פ"ד מ"ז). שעה אחת בלבד של קורת רוח בעולם הבא - ומי שעשה מצוה אחת בלבד, ודאי מגיעה לו כבר שעה כזו - יפה יותר מכל חיי עולם הזה! ממילא אי אפשר לשלם בעולם הזה עבור שמירת המצוות. ממילא קשה, מהן כל הברכות הללו שהתורה מבטיחה לנו אם נשמע בקול ה' האם אין הן שכר עבור המצוות?

התשובה היא, שהבטחות אלה אכן אינן שכר עבור המצוות. את שכר עבור המצוות נקבל רק בעוה"ב. מהן אם כן ההבטחות הללו? מסביר הרמב"ם: "כל אותם הדברים (עניני שכר ועונש הנזכרים בתורה במושגי עולם הזה)... אין אותן הטובות סוף מתן שכרן של מצוות... אלא... הבטיחנו בתורה, שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמה תמיד, שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה, כגון: חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה, כגון: שובע ושלוש, וריבוי כסף וזהב, כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להם, אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה, כדי שנזכה לחיי העוה"ב... וכן הודיענו בתורה, שאם נעזוב התורה מדעת ונעסוק בהבלי הזמן... יסיר מן העוזבים (את התורה) כל טובות העוה"ז, שהן חֲזָקוֹ יְדֵיהֶם לְבַעוֹט, ומביא עליהם כל הרעות המונעות אותם מלקנות העוה"ב, כדי שיאבדו ברשעם..." (הלכות תשובה פ"ט ה"א). כלומר, טובות עולם הזה שהתורה מבטיחה לנו אם נשמע בקול ה', שפע כלכלי, שלום ובטחון, בריאות ועוד, הן רק תנאים הבאים לאפשר לנו לעסוק בתורה ובמצוות. וכן להפך, אם ח"ו לא נשמע בקול ה', ה' יעשה שבאמת

אותה ידיעה, להחשיב אותה בבחינת זָכָר, שהוא המשפיע [לעומת הנקבה שהיא בבחינת מקבל מן הזכר, ואינה משפיעה]. אנו מבקשים שחסדי אבות ישפיעו על הנהגתו עמנו, שעקדת יצחק תשפיע על הנהגתו עמנו, וכן זכרון ירושלים עיר קדשך וזכרון משיח בן דוד עבדך, שכל אלו יהיו ענינים שעל פיהם הקב"ה ינהל את עולמו ולא יתעלם מהם. זוהי גם הכוונה בברכת זכרונות. "אתה זוכר... מעשה איש ופקודתו ועלילות מצעדי גבר, מחשבות אדם ותחבולותיו ויצרי מעללי איש". את כל הענינים הללו הקב"ה "זוכר", והם משפיעים על הנהגתו עמנו.

מהם כל הענינים האלו, "מעשה איש ופקודתו ועלילות מצעדי גבר" וכו' ? כמדומני שהפשט הוא כך: "מעשה איש" - אלו הם המעשים שאדם עשה. "ופקודתו" - אלו הם המעשים שאדם נמנע ו לא עשה אותם. "פקודתו" מלשון "כי יפקד מושבך" (שמו"א כ, יח), לשון חסרון והעדר. גם מעשים שאדם לא עשה משפיעים על קביעת ההנהגה עמנו, בין שההמנעות היתה חיובית (כגון שלא חילל שבת) בין שהיתה שלילית (כגון שלא הניח תפילין). ולא רק במעשים שאדם עשה או לא עשה מתחשב הקב"ה, אלא גם ב"עלילות מצעדי גבר". ההליכה והצעידה לקראת המעשה, גם היא באה בחשבון. אם הולך למצוה - נזקפת גם ההליכה לזכותו, חוץ מן המעשה עצמו, וכן אם הולך לעבירה - נענש גם על ההליכה חוץ מאשר על המעשה עצמו (עי' רש"י שמות יב, כח). ולא רק מעשים והליכה לקראתם מביא הקב"ה בחשבון, אלא גם "מחשבות אדם ותחבולותיו", מחשבות שחשב איך לקיים מצוה או לעשות עברה ח"ו, גם אם לבסוף לא באה לכלל מעשה. למשל: אם חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה, מקבל שכר על מחשבתו כאילו עשה את המצוה (ברכות ו, א). ועוד יותר מכך: אפילו "יצרי מעללי איש", כוחות בנפש שגם לכלל מחשבה עוד לא הגיעו, גם אותם לוקח הקב"ה בחשבון, וקובע על פיהם את הנהגתו עם האדם.

דוגמא ל"יצרי מעללי איש" שהקב"ה התחשב בהם בקביעת הנהגתו עם האדם רואים אצל אליאב (אחיו של דוד המלך). שמואל רואה את אליאב וסבור שבו בחרה ההשגחה העליונה להיות מלך על ישראל. "וירא את אליאב ויאמר: אך נגד ה' משיחו" (שמו"א טז, ט). אומר לו הקב"ה: "אל תבט אל מראהו וְאֶל גְּבוֹהַ קוֹמָתוֹ, כִּי מֵאֲסִתְהוּ" (שם, ז). 'מאסתיהו', משמע שראוי היה, אלא שנדחה (עי' פסחים סו, ב). מדוע נדחה? אומרים חז"ל: מפני שכעס על דוד (שם). וקשה: הרי מה שאליאב כעס על דוד היה רק אחר כך, במלחמה עם גלית. "ויחר אף אליאב בדוד ויאמר: למה זה ירדת, ועל מי נטשת מעט הצאן הַהֵנָּה במדבר..." (שמו"א יז, כח), מדוע א"כ מאס הקב"ה באליאב עוד לפני שכעס, ועוד לפני שחשב בכלל לכעוס על דוד? התשובה היא - "ה' יראה ללבב" (שם טז, ז). הקב"ה רואה כבר עתה בלבו של אליאב נטיה לכעס, ונטיה זו פוסלת אותו כבר עתה מלהיות מלך. לפנינו דוגמא לענין שהוא רק בגדר "יצרי מעללי איש", לא בא עדיין לכלל מעשה או מחשבה, ואף על פי כן - נלקח כבר בחשבון ע"י ההשגחה, וגורם לאליאב להפסיד את המלכות. אם לא היצר הקטן הזה, היינו מתפללים היום על

והנה, בברכת "זכרונות" שבאה מיד לאחר ברכת "מלכויות", אנו מוסיפים בענין זה תוספת חשובה: אמנם הקב"ה הוא לבדו מלך והוא לבדו מחליט ועושה את הכל, אבל קביעתו אינה שרירותית, אלא תלויה במעשי האדם, כי ה' קבע לעצמו כלל, שינהיג את עולמו על פי המעשים שלנו. הקב"ה קובע בראש השנה על כל המדינות "איזו לחרב ואיזו לשלום, איזו לרעב ואיזו לשובע", אבל האדם הוא זה ש"מכתיב" לו כביכול מה לקבוע וכיצד להנהיג את עולמו [כפי שהוא זה ש"מכתיב" לו כביכול, באיזו מטבע לשלם לו את שכרו]. זהו שאנו אומרים ב"זכרונות": "אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם, לפניך נגלו כל תעלומות", ולפי זה אתה פועל. הכל תלוי במעשי בני אדם.

דוד המלך ע"ה אומר: "כי אראה שְׁמִיךָ מעשה אצבעותיך, ירח וכוכבים אשר כוננתה" (תהלים ח, ד), כשמתבוננים ביקום הגדול והעצום, שנמדד בעשרות מליוני שנות אור, עולה מחשבה בלב: "מה אנוש כי תזכרנו, ובן אדם כי תפקדנו"? (שם, ה) איזה ערך יש לאדם בתוך בריאה עצומה שכזאת? הרי האדם הוא כאין וכאפס בתוך כל היקום הענק הזה, חסר כל ערך וחשיבות! אבל האמת היא שאין זה כך: "ותחסרהו מעט מאלקים". מה פירוש "ותחסרהו מעט מאלקים"? וכי רק מעט חסר לי מאלקים?! הרי הקב"ה הוא אין סוף, ואני - אפילו לא ארבע אמות! הקב"ה חי לעד וקיים לנצח, ואני - הלואי ואחיה מאה ועשרים שנה. הקב"ה כל יכול ויודע הכל, ואני איני כל יכול ואיני יודע כמעט כלום! מה הכוונה אם כן ב"ותחסרהו מעט מאלקים"? מבאר המשורר ואומר: "תמשילהו במעשי ידיך, כל שְׁפָה תחת רגליו". בזה האדם הוא כמעט כמו אלקים. הוא שולט על הבריאה! אמנם הקב"ה קובע כיצד להנהיג את הבריאה, "איזו לחרב ואיזו לשלום" וכו', אבל האדם הוא זה שמכתיב לקב"ה מה לקבוע. איך הוא מכתיב? על ידי המעשים שלו. מעשי האדם הם ש"מכתיבים" לבורא מה לעשות בעולמו.

מעשים זיבורים ומחשבות האדם - כולם משפיעים על הנהגת ה'

בהמשך הברכה אנו מפרטים, עד כמה קובע האדם במעשיו, במחשבותיו ובמידותיו, את הנהגתו של הקב"ה בבריאה. אנו אומרים בברכת זכרונות: "אתה זוכר... מעשה איש ופקודתו ועלילות מצעדי גבר, מחשבות אדם ותחבולותיו ויצרי מעללי איש".

"אתה זוכר" ... - מה פירוש "אתה זוכר"? מהו זה שאנו מבקשים מהקב"ה בתפלות רבות "לזכור" כל מיני דברים, את עקדת יצחק, את זכרון אבותינו ואת צדקתם, ועוד? הרי הקב"ה הוא "זוכר כל הנשכחות", "אין שכחה לפני כסא כבודך", לשם מה יש צורך לבקש ממנו "לזכור" את כל הדברים הללו? התשובה היא, שכשאנו מבקשים מהקב"ה "לזכור" איזה דבר, אין הכוונה שאנו מבקשים ממנו שלא ישכח אותו. גם בלי שנבקש, הקב"ה יזכור את הכל. ואולם כוונת בקשתנו היא, שהקב"ה יפעל על פי אותו זכרון. שלא יתנהג עם ענינים אלו כאילו הם שכוחים. "זכירת" דבר אצל הקב"ה משמעותה שהקב"ה מחליט להתנהג על פי

יעקב" (שמות ב, כד). זכותם של שלושה אנשים בלבד הועילה לשישים רבוא איש לצאת ממצרים, ולעשותם לעם בחירה, שיקבל תורה, שיקבלו את ארץ ישראל, יקבלו עוה"ב ונצחיות, מה שכל באי עולם לא זכו לו. מי גרם לכך? שלושה אנשים בלבד! שוב רואים, כמה גדול כוחו של האדם. הוא אשר אמרנו: בעוד שבברכת מלכויות הראנו את כוחו של הקב"ה, שהוא לבדו פועל בעולם, הרי שבברכת זכרונותו אנו מראים לכאורה את ההיפך, את כח האדם והשפעתו על הנהגת העולם. זה התוכן של ברכת זכרונות, שאמנם הקב"ה עושה, אבל הוא עושה ע"פ בני אדם.

זכות אבות - מה עניינה?

מורי ורבי הרב דסלר זצ"ל הסביר, מהו הפשט במה שאנו מתפללים שתעמוד לנו זכות אבות? איזו מין בקשה היא זו? אם אברהם יצחק ויעקב היו צדיקים, למה מגיע לנו משהו עבור זה? הרי הסברא נותנת לכאורה בדיוק להפך! אם יביאו אדם לפני שופט, להשפט בפניו על גניבה שביצע. השופט ישאל אותו: מה יש לך לומר להגנתך? יאמר הגנב: "אבי היה אדם ישר". מה יאמר על כך השופט? הוא יאמר: "אביך היה אדם ישר! אם כן יש להחמיר עמך עוד יותר! בשלמא אם אבא שלך היה גנב, היה מקום להתחשב בכך, שכן לא ראית מימך דרך אחרת. אבל אם אביך היה אדם ישר וחינך גם אותך להיות איש ישר, למה נהיית גנב?... צדקת אבותינו צריכה אם כן לקטרג עלינו ח"ו, ולא לעמוד לנו לטובה! מדוע אפוא אנו מזכירים אותה בתפלה?

הסביר בזה הרב דסלר זצ"ל, שכונות הדברים היא, שאנו מזכירים שיש לנו משהו מהזכות של האבות. נשאר לנו משהו מהם. משהו מאהבת החסד של אברהם, משהו מאהבת התורה של יעקב, ומשהו ממסירות הנפש על קידוש השם של יצחק אבינו. זו הכוונה ב"זכות אבות" שאנו מזכירים בתפלה. לא "זכות אבות", הסביר הרב דסלר, אלא "זכות אבות", משהו מןפנות הנפש של האבות הקדושים עבר אלינו בירושה, ובזכות זה אנו מבקשים ממנו ית' לרחם עלינו (ע"י מכתב מאליהו ח"א עמ' 8-14).

אלא שגם זכויות תורשתיות אפשר לקלקל. מי שלא הולך בדרך האבות הקדושים מקלקל לעצמו את התורשה הרוחנית שירש מהם. אנו אומרים בסוף ברכת "זכרונות": "ועקדת יצחק לזרעו היום תזכור", ויש שכתבו לומר "ועקדת יצחק לזרעו של יעקב היום תזכור" (ע"י 'משנה ברורה' ס' תקצ"א ס"ק י"ב), כי גם עֲשׂוֹ הוא מזרעו של יצחק, והרי איננו רוצים להתפלל בעד עשו. אבל הרב [הגרש"ז אויערבאך] זצ"ל אמר שאין צורך בזה. אפשר לבקש שגם לעשו יזכור הקב"ה את עקדת יצחק. ליעקב יזכור שהוא ממשיך בדרך של אברהם ויצחק, ולעשו יזכור שהוא לא ממשיך. אותו דבר עצמו שהוא זכות בשבילנו, הוא קטרוג בשבילם. אמנם לפי אלה שגורסים "היום ברחמים תזכור" אי אפשר אולי לכוין כפי שהציע הגרש"ז זצ"ל, אבל על כל פנים, תורשה רוחנית חיובית עלולה להפך דוקא לקטרוג למי שאינו מנצל אותה ומתנהג על פיה. ואם כן עלינו להשתדל ללכת בדרך החסד של אברהם אבינו, בפרט בימי הדין כדאי לעורר בעצמנו את מידת החסד ולהרבות

מלכות בית אליאב, לא על מלכות בית דוד; על משיח בן אליאב ולא על משיח בן דוד. אולי בכלל לא היה נחרב ביהמ"ק אם אליאב היה מולך. אבל היצר האחד הזה קלקל, ולכן אין מלכות בית אליאב אלא מלכות בית דוד, שאי"ה תבוא במהרה בימינו.

מעשים קלים - בכחם להציל את העולם כולו

ראינו עד כמה נלקח כל דבר בחשבון - מעשים, מחשבות, ואפילו "יצרי מעללי איש" שעוד לא יצאו אל הפועל. בהמשך ברכת "זכרונות" אנו מפרטים עוד, עד כמה יכול כל מעשה של האדם להשפיע על הבריאה. אנו אומרים: "וגם את נח באהבה זכרת, נתפקדהו בפקודת ישועה ורחמים בהביאך את מי המבול לשחת כל בשר מפני רע מעלליהם". כלומר: מעשי בני אדם יכולים להביא עד להחרבת העולם כולו, ומצד שני, מעשי בני אדם, אפילו של כמה בודדים, יכולים להציל את הבריאה. העולם נחרב ע"י מעשיהם הרעים של אנשי דור המבול, ובעיקר בגלל גזל (ע"י רש"י בראשית ו, יג), וצדיק אחד בודד ומשפחתו שהיו באותו דור נורא, מצליחים להציל את העולם מכליון גמור ע"י מעשים שהם הפך הגזל, היינו - על ידי החסד שעשו עם הברואים שהיו עמם בתיבה.

מי שחושב שְׁהִשְׁתַּהֵיָה של נח ובניו בתיבה היתה "מסע שעשועים", שיעשה חשבון: מלון עם אלפי אורחים, ושמונה מלצרים בלבד עומדים לשרותם (נח ושלושת בניו, ונשותיהם), שצריכים להגיש לכל אחד את התפריט המתאים לו: זה אוכל בשרי, זה אוכל חלבי וזה אוכל פרווה; זה אוכל בלילה וזה ביום. זה לפני עלות השחר וזה בצהריים. חז"ל אומרים שנח ובניו לא ראו שינה בעיניהם כל אותה שנה (תנחומא פר' נח אות ט). אמנם אי אפשר לחיות שלשה ימים ללא שינה כלשהיא (ע"י סוכה נג, א), ואם כן כנראה שנמנמו מעט מדי פעם, אבל שינה ממש לא היתה להם אפילו בשבת, שנה שלמה עובדים יומם ולילה להאכיל את כל הברואים שבתבה כל אחד כפי צרכיו. בחסד הזה נח בורא את העולם מחדש. רואים מזה עד היכן מגיע כח מעשיו של של אדם אחד.

אחר כך, לאחר שיצא מן התבה, מקריב נח קרבנות לקב"ה. כמה קרבנות הקריב? לא כל כך הרבה. ששה זוגות מכל מין מבעלי החיים הכשרים לקרבן, שהם בס"ה חמישה מינים. שלשה מיני בהמות - בקר כבשים ועזים, ושני מיני העופות - תורים ובני יונה. בזכות הקרבנות הללו נשבע הקב"ה שלא להביא עוד מבול על הארץ. מימות נח עד היום הרי אלפי פעמים נראתה קשת בשמים, וכל קשת פירושה שהיה ראוי להיות מבול, והוא נמנע בזכות קרבנותיו של נח (ע"י כתובות עז, ב וברש"י ובמהרש"א שם). הרי שוב, שמעשיו של אדם אחד מנעו אלפי מבולים שהיו צריכים לבוא על העולם. רואים מזה עד כמה גדול משקלם של מעשי בני אדם, גם מעשים קלים, ועד היכן הם יכולים להשפיע.

בהמשך הברכה אנו מזכירים את שעבוד מצרים. חטאינו גרמו לנו להשתעבד למצרים, ובזכות מה יצאנו משם? בזכות שלושת האבות הקדושים. "וישמע אלקים את נאקתם, ויזכר אלקים את בריתו את אברהם את יצחק ואת

על מחצה, שם הבחירה שלו, להתקדם או להיסוג. גם העולם כולו יש לו קו חזית משלו, או שמתקדם או שנסוג. **ממילא תמיד צריך לשקול אם אני מעלה את עצמי ואת כל העולם, או שאני מוריד את עצמי ואת כל העולם. כל מעשה, ולו הקטן ביותר - משפיע לכאן או לכאן.**

ממילא, אם בשנה שעברה היו תאונות ופיגועים, מי יודע אם לא אני אחראי במידה מסויימת למה שקרה. כך וכך בני אדם מתו בענין רע השנה, כך וכך נהיו עניים, כך וכך חלו לא עלינו, כל אחד צריך לחשוב אולי יש לו חלק במה שקרה. אמנם צריך גם לחשוב להפך, אולי זכיתי ויש לי חלק גם בדברים הטובים שקרו. ואם כן יש להשתדל בשנה הבאה שיהיה לנו חלק בדברים טובים שקרו. אם היינו רואים חלילה מכונית שעומדת לדרוס ילד, אם אפשר היה להציל אותו בידיים בלי להסתכן, היינו מוציאים אותו. אבל אם איננו יכולים לעשות זאת, מה נעשה? לפחות נצעק, ואז הילד יברח או המכונית תעצור. אם רוצים למנוע תאונות בשנה הבאה, רוצה למנוע פיגועים ושאר דברים, עכשיו הזמן לצעוק! אמנם גם אחרי עשרת ימי תשובה אפשר לצעוק, "יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין" (ר"ה טז, א), אבל אז יותר קשה, עכשיו יותר קל, לפני יום הדין, לפני שנכתב ונחתם בשמים חלילה על פיגועים ודברים אחרים, עכשיו הזמן לצעוק למנוע תאונות דרכים, למנוע את הפיגועים. לא דורשים ממך יותר, רק לצעוק אל ה' בכל הלב שאתה רוצה להיות נאמן לה', רוצה שעם ישראל יהיה נאמן לה', לקיים את התורה מא' ועד ת' עד כמה שביכולתי.

"ויעיד עליו יודע תעלומות"...

הרמב"ם כותב, שכשעושים תשובה ומתוודים, צריך השב ש"יעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם" (הלכות תשובה פ"ב ה"ב). והנה, במחזורים שלנו לא מופיע משפט בעל תוכן כזה. איננו מעידים עליו את יודע התעלומות, שלא נשוב לחטאינו. מדוע באמת איננו אומרים זאת בוידוי של יום הכפורים?

חושבני שהסיבה לזה היא פשוטה: מי מאיתנו יכול להעיד על עצמו את יודע התעלומות, שלא יחטא עוד? התשובה שאנו עושים אינה מספיקה כדי לומר דבר כזה. אם השנה ביטלתי תורה, מי יודע אם בשנה הבאה לא אבטל תורה. אני מקווה מאד שהשנה הבאה תהיה קצת יותר טובה בענין זה מהשנה הזו, שאבטל קצת פחות תורה, שאעשה קצת יותר חסד, קצת יותר אהבת הבריות, קצת יותר הקפדה בהלכות שבת ובשאר דברים. אבל להעיד עלי יודע תעלומות שלא אכשל! ? הרי אעשה צחוק מעצמי אם אעיד עלי יודע תעלומות שלא אכשל! והרי אסור לעשות צחוק מהקב"ה. לכן איננו מעידים עליו יודע התעלומות **שלא נשוב עוד לחטאינו**. אנו רק מבקשים ממנו **שיעזור לנו שלא נחטא עוד**: "יהי רצון מלפניך ה' אֱלֹהֵי נַאֲלָקֵי אֲבוֹתַי שלא אחטא עוד".

להעיד עליו את יודע התעלומות שלא נחטא יותר, איננו יכולים. אבל לפחות נשתדל שהשנה הבאה תהיה קצת יותר טובה. אמנם לא נהיים מיד כמו אברהם יצחק ויעקב, גם לא

במעשי חסד. אין זאת אומרת שצריכים לחפש לעשות חסד מחוץ לישיבה דוקא. הזמן המתאים יותר לעשיית חסד מחוץ לישיבה הוא בבין הזמנים. אבל במשך ה"זמן" יש לעשות חסד בתוך הישיבה. גם בתוך הישיבה אפשר לעשות הרבה חסד. הרי אנו רוצים שהקב"ה ינהג עמנו במידת החסד ובמידת הרחמים, אם כן עלינו להשתמש במידת אלה בעצמנו, כדי שגם הקב"ה ינהג עמנו במידות אלו מידה כנגד מידה. חז"ל הרי אומרים: "כל האומר הקב"ה ותן הוא, ינתנו חייו" (ב"ק נ, א), כלומר: חייו יהיו מיותרים. הקב"ה עושה את הכל במשפט, "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט" (דברים לב, ד). אין ויתור. בכל זאת אנו פונים לקב"ה שיוותר לנו. הא כיצד? כי אם אנו בעצמנו ותרנים, הרי שזה גופא המשפט, שה' יתנהג גם עמנו מידה כנגד מידה ויותר לנו. אם אתה יודע לוותר, גם הקב"ה יותר לך. אבל מי שבעצמו אינו וותרן, גורם לעצמו שה' יתנהג איתו במידת הדין.

כל העולם חזית!

חז"ל אמרו: "לעולם יראה אדם עצמו (ואת העולם כולו) כאילו חציו חייב וחציו זכאי... עשה מצוה אחת, אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות", ואם עבר עברה - להפך (קידושין מ, א-ב). לכאורה תמוה מאד: כמה מצוות ועבירות נעשות בעולם? הרי המספרים הם עצומים. יש מליארדי בריות בעולם. כל אחד מהם עושה אלפי אלפים של מעשים. יש א"כ מספר עצום של זכויות ומספר עצום של חובות בעולם. מהי ההסתברות שהמצב יהיה בדיוק מאוזן? הרי הסיכוי לכך הוא אפסי! סוחר לא היה משקיע את כספו עבור הסיכוי שמליארדי זכויות ועבירות יתאזנו בדיוק למחצה על מחצה. איך א"כ אומרים לנו חז"ל להרגיל את עצמנו לחשוב תמיד שהעולם נמצא במצב של חציו זכאי וחציו חייב?

התירוץ הוא, שהעולם אכן נמצא תמיד במצב מאוזן. אדם נמצא תמיד בנקודת בחירה מסויימת, ממנה הוא יכול לעלות או לרדת. בכל נקודה ונקודה שאדם נמצא בה, הכוחות הפועלים עליו להטותו לכאן או לכאן מאוזנים. נמצא, שכל אדם נמצא תמיד באיזון, וכמובן גם כל העולם כולו. תמיד החזית נמצאת באיזון מקום, ומשם היא מתקדמת או נסוגה. אם עשיתי מצוה אחת - התקדמתי, ועכשיו אני יכול לפרוש את החזית הלאה למצוה יותר גבוהה, ואם להפך - להפך.

מו"ר הרב דסלר הסביר, שהבחירה של אדם איננה על כל הדברים. למשל מי שנולד בין הקוזקים, אין לו בחירה אם לעין גם ברמב"ן וגם ברשב"א, או רק ברשב"א... הבחירה שלו היא אם רק ישרוד או גם ירצח יחד עם השור. אם יעמוד בנסיון זה ולא ירצח, אולי במשך הזמן יעלה מעלה מעלה ויגיע עד לשמירת תורה ומצוות וללמוד רמב"ן ורשב"א. וכן להפך: לגר"א לא היתה בחירה אם להיות מחלל שבת בפרהסיא ח"ו. הבחירה שלו היתה אם ללמד עשרים ושתיים שעות במעת לעת, או קצת פחות. אם חלילה היה נכשל, היה יכול להדרדר חלילה עד כדי חילול שבת בפרהסיא, אבל לכל אחד יש קו חזית משלו, שם הוא מחצה

כמו הגאון מוילנא, ואינני חושב גם שמישהו אצלנו צריך לקבל על עצמו ללמוד עשרים ושתיים שעות במעט לעת, כי לבסוף הוא יישן בסדרים במקום בלילות, אבל כפי שאמרנו, להזיז לאט לאט את קו החזית, להתחזק מעט יותר בשמירת תורה ובקיום מצוות, בלימוד התורה, באהבת ישראל, בשמירת שבת, בכל הדברים, ובעזרת ה' בזכות זה הקב"ה יחתום אותנו ואת כל בית ישראל לחיים טובים ולשלום, לשנה טובה ומתוקה, וישלח לנו את משיח צדקנו במהרה בימינו, אמן!